

Borenius & Kemppinen

Tekijänoikeudet virtuaaliyliopistohankkeissa

Tampereen yliopisto/Paavo Koli -sali

24.8.2001

Kristiina Harenko

Varatuomari

Asianajotoimisto

Borenius & Kemppinen

Esityksen sisältö

- Opetusministeriön mallisopimushankkeen esittely
- Sopimustarpeiden määrittely
- Tekijänoikeudet työ- ja virkasuhteessa
- Ulkopuolisten aineistojen käyttö
- Yhteistyöhankkeet
- Keskeiset sopimusmääräykset
- Sovittavat asiat
- Opiskelijoiden kanssa tehtävät sopimukset

Opetusministeriön mallisopimushankkeen esittely

- Koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategia 2000-2004
- Virtuaalikoulun, virtuaaliammattikorkeakoulun ja virtuaaliyliopiston verkko-opetuksen tekijänoikeuskysymyksiä käsittelevä asiantuntijaryhmä osallistuu sopimusmallien laatimiseen
- Määräaika 31.8.2001, tarvittaessa jatkoaika

Työryhmän tehtävät

- Sopimustarpeiden määrittely
  - opetuskäytön turvaaminen
    - mitä tarkoitetaan verkko-opetuksella
  - sopimustilanteet
    - keitä oppimateriaalit hankitaan
    - yhden oppilaitoksen käyttö - yhteishankkeet
  - vastuukysymykset
  - opiskelijoiden aineistojen käyttö

Opetuskäytön turvaaminen

- Tavoitteena ensisijaisesti opetuskäytön turvaaminen
- Mitä on verkko-opetus
- Mahdollisia määritelmiä
  - verkko-opetus on oppilaitoksen tietoverkon välityksellä opiskelijoilleen tarjoamaa opetussuunnitelman mukaista opetusta

Opetuskäytön turvaaminen

- Aineiston sallittu käyttö ilman oikeudenhaltijan lupaa (tekijänoikeuslain poikkeukset)
  - julkaistun teoksen julkinen esittäminen opetuksen yhteydessä
  - opetuksessa käytettävät kokoomateokset
    - teosten osien sisällyttäminen tietyin ehdoin

Opetuskäytön turvaaminen

- Soveltuuko verkko-opetukseen
  - julkaistun teoksen julkinen esittäminen verkko-opetuksen yhteydessä edellyttää kopiointia
  - ei (vielä) kopiointia koskevaa poikkeusta
  - opetuksessa käytettävät kokoomateokset
    - voidaanko digitaalisessa muodossa oleva opetuksessa käytettävä multimedia katsoa kokoomateokseksi

Opetuskäytön turvaaminen

- Tekijänoikeusdirektiivi
  - tullut voimaan 22.6.2001
  - johtolause 34
    - jäsenvaltioille olisi annettava mahdollisuus säätää tietyistä poikkeuksista ja rajoituksista esimerkiksi käytöstä opetustarkoituksiin

Opetuskäytön turvaaminen

- Tekijänoikeusdirektiivi
  - johtolause 41
    - sovellettaessa ei-kaupallisia opetus- ja tieteellisiä tutkimustarkoituksia, etäopiskelu mukaan lukien, koskevaa poikkeusta tai rajoitusta kyseisen toiminnan ei-kaupallinen luonne olisi määritettävä toiminnan itsensä perusteella. Asianomaisenlaitoksen organisatorinen rakenne ja rahoitusmenetelmät eivät ole tältä osin ratkaisevia

Opetuskäytön turvaaminen

- Tekijänoikeusdirektiivi
  - Pakollinen poikkeus kopiointioikeuteen
    - sallitun käytön edellyttämä tilapäinen kopiointi ei kuulu kopiointioikeuden piiriin
  - Sallitut poikkeukset kopiointioikeuteen
    - välitöntä tai välillistä taloudellista tai kaupallista etua tavoittelemattomien yleisölle avointen oppilaitosten suorittama tarkoin määritelty kappaleen valmistaminen

Opetuskäytön turvaaminen

- Tekijänoikeusdirektiivi
  - sallitut poikkeukset kopiointioikeuteen ja yleisön saataviin saattamisoikeuteen
    - käyttö yksinomaan opetuksen tai tieteellisen tutkimuksen havainnollistamiseen siltä osin kuin käyttö on perusteltua tavoiteltavan ei-kaupallisen tarkoituksen vuoksi ja mainiten lähde ja myös tekijän nimi, jollei tämä osoittaudu mahdottomaksi

Sopimustarpeiden määrittely

- Sopimustilanteet
  - aineiston valmistaa työ- tai virkasuhteessa oleva opettaja
  - aineisto hankitaan ulkopuoliselta
  - useat oppilaitokset tuottavat aineistoa yhteishankkeessa

Tekijänoikeudet työ- ja virkasuhteessa

- Työoikeudellinen lähtökohta:
  - oikeudet työn tuloksiin kuuluvat työnantajalle
- Tekijänoikeudellinen lähtökohta:
  - tekijänoikeus syntyy aina tekijälle (opettajalle)
- Ristiriidan sovittaminen:
  - tekijänoikeus siirtyy työnantajalle tämän normaalitoimialan edellyttämässä laajuudessa
  - normaalitoimialan määrittely voi olla vaikeata

Tekijänoikeudet työ- ja virkasuhteessa

- Tietokoneohjelmia koskeva erityissääntely
  - oikeudet työtehtäviä täytettäessä luotuun tietokoneohjelmaan siirtyvät työnantajalle, jollei toisin sanota
  - poikkeuksena siirto-olettamasta korkeakoulujen itsenäisessä opetus- ja tutkimustehtävissä toimivat opettajat (akateemista vapautta koskeva poikkeus)
    - milloin opettajat toimivat itsenäisessä asemassa
    - ammattikorkeakoulujen asema

Tekijänoikeudet työ- ja virkasuhteessa

- Toimintasuositus
  - oikeuksista aina syytä tehdä nimenomainen sopimus
- Käyttöoikeudet
  - aineiston käyttöön työnantajan omassa koulutuksessa
  - aineistoon käyttöön yhteistyöhankkeissa
  - muut käyttötilanteet

Tekijänoikeudet työ- ja virkasuhteessa

- Korvaus
  - ei palkan lisäksi erillistä korvausta
  - palkan lisäksi erillinen
    - kertakaikkinen korvaus
    - rojaltikorvaus
    - muu korvaus

Tekijänoikeudet työ- ja virkasuhteessa

- Korvausvelvollisuuteen vaikuttavat tekijät
  - kuuluuko aineiston valmistaminen opettajan virka- ja työtehtäviin
  - kuuluuko aineiston käyttöpiiri työnantajan normaaliin toimialaan
- Työryhmä ei ole ainakaan toistaiseksi ottanut kantaa näihin kysymyksiin

Ulkopuolisten aineistojen käyttö

- Tekijänoikeusrajoitusten soveltaminen hankalaa
  - paljon tulkinnanvaraisia säännöksiä
- Pääsääntöisesti aineistot hankitaan sopimuksin
- Keskeistä
  - riittävän laajat käyttöoikeudet opetustarkoituksiin
  - vastuukysymysten määrittely
  - muut aineistoa koskevat määräykset
    - laatukriteerit, toimitustapa ja -aika, päivitys, ylläpito jne.

Yhteistyöhankkeet

- Hankkeiden organisointi
  - osapuolten tehtävien ja vastualueiden määrittely
  - päätöksentekomenettely
  - hallinnoinnin koordinointi
  - seuraamukset yhden sopimusrikkomuksesta
- Käyttöoikeudet
  - kunkin osapuolen olemassa oleviin aineistoihin
  - hankkeen aikana valmistettavaan aineistoon

Yhteistyöhankkeet

- Oikeudelliset vastuut
  - merkitys korostuu yhteishankkeissa, joissa osapuolina yleensä oikeushenkilöitä
  - kullakin osapuolella vain tekijöiltä sopimuksin siirtyneitä oikeuksia
  - kukin vastaa siitä, ettei oman aineiston käyttö loukkaa kolmannen oikeuksia (ns. indemnifikaatiolauseke)

Keskeiset sopimusmääräykset

- Käyttöoikeuksien määrittely
  - tarvittavat oikeudet:
    - oikeus valmistaa kappaleita millä tahansa tavalla
    - oikeus näyttää ja esittää teosta opetuksen yhteydessä
    - oikeus levittää teoksen kappaleita (esim. tulosteita) opiskelijoille
    - em. oikeudet voidaan kattaa sanonnalla ”kaikki oikeudet”

Keskeiset sopimusmääräykset

- Käyttöoikeuksien määrittely
  - yksinoikeus / ei-yksinoikeus
    - yksinoikeus ei yleensä tarpeen
    - omat edut voidaan turvata tarvittaessa kilpailukieltolausekein
- Muuntelu- ja edelleenluovutusosoikeudet
  - ”kaikki oikeudet” eivät kata muuntelu ja edelleenluovutusosoikeutta, vaan niistä sovittava erikseen!!

Keskeiset sopimusmääräykset

- Käyttötarkoituksen rajausta
  - koulutuskäyttö
  - laajemmat oikeudet
    - esim. koulutuspalveluiden markkinointi
    - miten määritellään markkinointikäyttö verkkoympäristössä
    - käyttö mihin tahansa käyttötarkoitukseen ja -yhteyteen (yhteys koulutukseen?)

Keskeiset sopimusmääräykset

- Oikeudelliset vastuut
  - käytöstä vastaa aina teoksen tosiasiallinen käyttäjä
  - käyttöoikeuksien luovuttajan vastuu varmistettava sopimuksin
  - X:llä tai sen lissenssiantajilla on tekijänoikeus aineistoon. X vastaa siitä, ettei aineiston käyttö sopimuksen mukaiseen tarkoitukseen loukkaa kolmannen tekijänoikeutta. X sitoutuu korvaamaan kaikki vahingot ja kustannukset, joita oikeuksien saajalle mahdollisesti aiheutuu edellä mainitun oikeudenloukkauksen johdosta.²⁴

Keskeiset sopimusmääräykset

- Oikeudelliset vastuut
  - työ- ja virkasuhteessa luodun aineiston oikeudelliset vastuut määräytyvät yleisten työoikeudellisten periaatteiden mukaan

Sovittavat asiat

- Sopijapuolten määrittely
  - varmistettava sopimuksetekokompetenssi
- Sopimuksen kohde ja tarkoitus
- Sopimuksen kohteena oleva aineisto, aineiston toimittamista ja hyväksymistä koskevat määräykset
- Aineiston omistusoikeutta koskevat määräykset
- Mahdolliset takuumääräykset

Sovittavat asiat

- Aineiston ylläpito, päivitys, kehittäminen
  - velvollisuus / oikeus
- Aineiston tekijänoikeudet ja käyttöoikeudet
- Korvaus, mahdollinen raportointivelvollisuus ja tarkastusoikeus
  - ei korvausta, kertakorvaus, rojalti, edellisten yhdistelmä jne.
- Maksutapa

Sovittavat asiat

- Opiskelijoiden käyttöoikeuksien rajaaminen
  - opiskelijoiden käyttöoikeussopimus
- Oikeudelliset vastuut
- Mahdollinen kilpailukiello
- Salassapitovelvollisuus
- Vahingonkorvausvelvollisuus

Sovittavat asiat

- Sopimuksen voimaantulo, päätyminen ja päättymisen oikeusvaikutukset
- Muut määräykset
  - sopimuksen liitteet, sopimuksen muuttaminen, yhteyshenkilöt, tiedonannot
- Sovellettava laki ja erimielisyyksien ratkaiseminen
- Sopimuskappaleet
- Paikka, aika ja allekirjoitukset

Opiskelijoiden kanssa tehtävät sopimukset

- Opiskelijoiden käyttöoikeudet muiden aineistoihin
  - rajattava sopimuksin koulutukseen liittyvään opiskelukäyttöön
- Opiskelijoiden aineistojen käyttö koulutuksessa
  - opiskelijat valmistavat aineiston opiskelutarkoituksessa
  - koulutuksen järjestäjä käyttää oppimateriaalina
  - käyttöön saatava opiskelijan lupa
  - opiskelijalla oltava oikeus kieltäytyä ilman haitallisia seuraamuksia